

Psykoanalyttistä tv-teoriaa

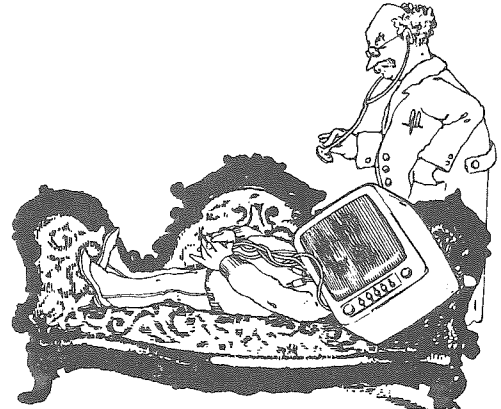
SALJE, Günther. *Film, Fernsehen, Psychoanalyse*. Frankfurt/M. - New York, Campus Verlag, 1980.

Käsittävän kirjan tematiikka on hyvin samantyyppistä kuin *Tiedotustutkimuksen* numerossa 4/1980 julkaistussa Bent Fausingin artikkelissa "Kaikkivoipuus ja voimattomuus. Kokemuksilleistä ja havaintomuodoista". Tuossa artikkelissahan kehiteltiin psykoanalyttiselta perustalta elokuvan ja television katselutilanteen ja siihen kytkettyjen katsojan kokemusprosessien tulkintaa. Kuten Fausing myös Salje käyttää tulkinnassaan psykoanalyttistä käsitteistöä pitkälti Alfred Lorenzerin sille antamassa muodossa teorian symboloituneista/desymboloituneista interaktiomuodoista. Mukana ovat siis myös *Tiedotustutkimuksen* samassa numerossa julkaistusta Prokopin artikkelista tutut merkit ja klišeet.

Kirjassa tarkastellaan audiovisuaalisen media-materiaalin ominaispiirteitä, kuvakielen ja katsojan elämysprosessin suhteen luonnetta, analysoidaan katselutilannetta ("media setting") ja todetaan sen yhdeksi keskeiseksi prosessiksi psykoanalyttisesta terapiasta alunperin löytenyt tunnesiirron mekanismi. Sen jälkeen analysoidaan tunnesiirron eri modalityetteja joissakin elokuvan ja television "lajityypeissä" ja kirjan päätöskursiossa hahmotetaan lopulta syitä sille miksi erityisesti televisio on saanut arkielämässämme niin keskeisen sijan, miksi klassinen sohva-ryhmä on avautunut televisioon päin josta on tullut täysin dominoiva momentti. Nämä syyt löytyvät jo itse television ulkopuolelta, kriisiytyneen arkielämän tuottamasta kasvavasta regressiopaineesta. Olisiko televisio "jokamiehen potilassohta"?

Television ja elokuvan katselutilannetta Salje luonnehtii eräänlaiseksi tuotantoprosessiksi, jonka raaka-aineina ovat massakulttuurin tuotteiden lisäksi katsojan omat fantasiat. Tässä mielessä katsoja on esityksessä "kansatuottaja" ohjelmamateriaalin varsinaisten tuottajien rinnalla. Katselutilanteen ominaispiirteistä Salje

korostaa erityisesti psykoanalyttisesta terapiasta tuttua tunnesiirron (übertragung) mekanisme. Tunnesiirto merkitsee sellaisten tunteiden, viettien, fantasioiden ja torjuntamekanismien heittämistä, jotka eivät ole missään aidossa suhteessa kohteeseen, johon ne suunnataan. Tunnesiirto toistaa joitakin yksilön elämänhistorian varhaisempia skenaarioita yhteyksissä, joihin ne eivät oikeastaan kuulu. Elokuvan tai television katselutilanne *institutionaliso*i tämän vailla reaalista pohjaa olevan mekanismin. Tunnesiirto katselutilanteessa syntyy erityisesti silloin kun ohjelmaan sisältyy selkeitä samastumiskohteita. Tuloksena on tiedottomaan painuneiden ja torjuttujen viettitoiveiden uudelleenaktivoituminen. Toisin kuin psykoanalyttisessä terapiassa jossa tunnesiirron eliminoiminen on terapian onnistumisen kannalta keskeinen tekijä, audiovisuaalinen viestintä onnistuu säilyttämään mielenkiintomme pitkälti juuri tunnesiirron ylläpitämisen varassa. Subjektiivisesti, "tietoisen" tasolla tunnesiirto koetaan mukaansatempaavuutena.

Tärkeää tässä on, että siirto laukeaa vain jos ohjelman skenaariossa on jotain, joka tavalla tai toisella koskettaa katsojaa - jolla on liittymäkohtia katsojan omaan elämänhistoriaan ja fantasioiden. Juuri siksi tyypillisen viihteohjelmiston skenaariot ovatkin niin yleisiä, että ne koskettavat potentiaalisesti kaikkia katsojia. Tässä mielessä ne ovat "neutraaleja", projektiivisten testien kaltaisia, joista jokainen löytää jotakin.

Tunnesiirto on se perusmekanismi, jonka edellytyksiä Salje yhä uudelleen löytää niin elokuvan kuin televisionkin eri laji- ja ohjelmatyypeistä. Esimerkiksi televisiouutiset tulkitaan kahden kes-

kenään ristiriitaisen tunnesiirron modaliteetin pohjalta. Toisaalta painotetusti asiallisuuteen pitäytyvä ja neutraali esitystapa, jota vielä tukee lähetyksestä kokonaisuudeksi sitova rauhallisesti ja luotettavasti esiintyvä uutisankkuri, on omiaan herättämään katsojan uinuvan sympatian, auktoriteetin ja luotettavuuden kaipuun. Luotettavuuden tuntua lisää vielä autenttisuuden illuusio: kamera on aina siellä missä tapahtuu. Toisaalta uutislähetykset voivat kuitenkin vieraannuttaa katsojan. Maailman tapahtumat virtaavat silmien editse noin puolessa tunnissa vain muutamien minuutin pituisina pätkinä. Uutiset ehditään vain näkemään, niiden sisältöä on vaikea työstää. Uutiset jäävät irralleen omasta kokemukseperspektiivistämme. Niitä katsotaan mutta ne eivät kosketa.

Edellä olevan perusteella voitaneen sanoa, että psykoanalyttinen rekonstruktio ei näytä tuovan esiin mitään kovin uusia ja mullistavia perspektiivejä uutistutkimuksen käyttöön. Pikemiksen kyseessä on tuttujen asioiden uudentyypisistä selitysmekanismista. Oikeastaan vielä vähemmän uutuuden viehätystä löytyy kirjaan sisältyvistä muista elokuvan ja television laji- ja ohjelmatyyppien katselutilanteelle luonteenomaisen elämysprosessien tarkasteluista. Muina tulkinnan kohteina ovat italowesternit sekä tv:n lasten- ja perhesarjat. Lukijalle jää jopa monin paikoin vaikutelma, että kyse on mainittujen ohjelmatyyppien melko väkinäisestä ahtamisesta sovellettavan tulkinta-apparaatin puitteisiin.

Psykoanalyttikon vastaus kysymykseen, miksi televisio on vallannut aivan keskeisen osuuden vapaa-ajastamme, on television institutionalisoituminen psyykkisen ahdistuksen regressiiviseksi purkukanavaksi. Kysymykseen, mistä kasvanut regressiopaine juontuu, saadaan vastaukseksi vain viittauksia yhteiskunnan lisääntyvään atomisoitumiseen.

Tämä on melkoinen pettymys kirjassa, joka nimenomaan pyrkii tulkitsemaan kokonaisyhteiskunnallisten prosessien ja arkielämän muutosten vaikutuksia yksilöiden psyykkiin reaktiotapoihin ja elokuvan/television standardisointuneita massakulttuurituotteita institutionalisointuneina psyyken rasitteiden purkukanavina.

Lisäksi tällainen asetelma näyttää tuottavan tekstin "tuoteanalyysiin" turhan moralisoivia sävyjä.

Tuomo Sauri

Opinnäytteitä

HELSINGIN YLIOPISTON TIEDOTUSOPIN LAITOS

1982

HARA, Ilvri Annikki: Organisaatioviestinnän tutkimus Musiikki Fazerilla (julistettu salaiseksi).

HIILOSVUO, Maija Kaarina: Peruskoulun ala-asteen oppilaiden lehtien lukeminen.

KORRI, Jane Elisabet: Suomalaisten joukkoviestintäkulutus.

KORVENOJA, Pekka Henrik: Yleisön MTV:n ohjelmiin kohdistama puhelempalaute.

LEPPÄNEN, Heikki: Joukkoviestinnän seuranta ja työpaikkayhteisö.

TYRY-SALO, Satu Leena: Virkakielen piirteet ja niiden periytyminen sanomalehtiartikkeleihin.

TAMPEREEN YLIOPISTON TIEDOTUSOPIN LAITOS

1982

AALTO, Jyrki: Mikä on tunnettua, ei ole vielä tiedostettua eli työttömyyttä koskeva kirjoitelu Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja Kansan Uutisissa 1974, 1978 ja 1981.

ALAINKO, Jyrki: Ilmaislehdet. Ilmaislehtien synnystä ja ilmoituskilpailusta sanomalehtien kanssa Suomessa.

BRAX, Anne & VUORINEN, Päivi: Journalistisen vapauden rajoista. Näkökulma journalistisen työn entoihin porvarillisessa yhteiskunnassa.

LUOSTARINEN, Heikki: Taiteilija - taistelija - seikkailija. Myytti suomalaisesta sanomalehden toimittajasta.

LUOMA, Sirpa: Informalismin tulo Suomeen. Taide- teoksen teoriaa ja lehdistön kuvataidekritiikin tarkastelu vuosilta 1958-1982.

RANTALAINEN, Jarmo: Yhdysvaltalaisen antikommunistisen joukkoviestinnän sosiaalitieteellisistä perusteista.

SAVOLAINEN, Eija: Uutisen käsitteestä ja uutisteoriasta uutistutkimuksen valossa.

TÖRRÖNEN, Eeva & VESANDER, Ulla: Syöksylaskijoita kaikki tyynni. Nuorisokulttuurien ja kulttuuriteollisuuden tarkastelua.